

# INGINERII HAOSULUI



Giuliano da Empoli

# INGINERII HAOSULUI

Traducere din limba franceză de  
Liliana Urian



<https://www.all.ro/inginerii-haosului.html>

Redactare: Gabriel Tudor  
Tehnoredactare: Liviu Stoica  
Corectură: Ana-Maria Modan  
Design copertă: Andra Penescu

## **LES INGÉNIEURS DU CHAOS**

**Giuliano da Empoli**

© 2019 éditions Jean-Claude Lattès.

Première édition: mars 2019.

All rights reserved.

## **INGINERII HAOSULUI**

**Giuliano da Empoli**

Copyright © 2019 Editura ALL

Toate drepturile rezervate.

---

### **Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**

**EMPOLI, GIULIANO DA**

**Inginerii haosului** / Giuliano da Empoli; trad. din lb.

franceză de Liliana Urian. – București: Editura ALL, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-587-552-4

I. Urian, Liliana (trad.)

32

---

Grupul Editorial **ALL**:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

**www.all.ro**

---

Editura **ALL** face parte din **Grupul Editorial ALL**.

**f/editura.all**

**allcafe.ro**

*Oamenii răi au înțeles, fără îndoială,  
ceva ce oamenii buni ignoră.*

Woody Allen



## INTRODUCERE

Pe 19 februarie 1789, Goethe se află la Roma. Ajuns în oraș la începutul toamnei, el s-a instalat într-un apartament oarecare de pe *Via del Corso*, de unde poate contempla, fără a fi văzut, animația de pe artera principală a centrului istoric. Poetul a venit să caute în Cetatea Eternă tot ceea ce a lipsit până atunci din viața lui de copil-minune al literaturii germane, de consilier particular al marelui duce de Weimar, de responsabil al minelor și al administrației drumurilor din ducat. Dar, înainte de toate, a venit să caute libertatea de a dispune de timpul său după cum pofteste. Ca să nu fie deranjat de admiratorii tânărului Werther, care îl urmăresc de ani de zile oriunde merge, a hotărât să folosească o identitate falsă, cea a unui pictor, Jean-Philippe Möller, fapt ce îi garantează, deocamdată, liniștea atât de necesară.

Însă, în ziua aceea, se pare că afară e mare agitație. Așa că poetul se apleacă peste pervazul ferestrei și vede o scenă neașteptată: pe balcoane și în fața porților mari ale imobilelor vecine, locuitorii au așezat scaune și covoare, ca și cum, dintr-odată, ar vrea să transforme strada în salon. În acest timp, pe Corso, sensul de circulație al caleștilor s-a inversat, producând haos, și niște personaje ciudate au început să-și facă apariția în mulțime. „Niște tineri deghizați în femei din popor, îmbrăcați

în costume de sărbătoare strânse pe corp, cu sâni descoperiți, îndrăzneți până la insolență, îi mângâie pe bărbații care le ies în cale, le tratează cu familiaritate și fără considerație pe femei ca pe niște surate, se dedau la tot felul de excese, după cum le dictează capriciul, mintea și vulgaritatea.“

În același timp, „femeilor le face și lor plăcere să se arate în haine bărbătești“, producând reacții confuze pe care poetul nu ezită să le califice drept „foarte interesante“. În mijlocul mulțimii, există chiar un personaj cu două fețe: „Nu se înțelege unde-i este chipul, unde-i este spatele și nici dacă se duce sau vine.“

Este începutul Carnavalului, sărbătoarea care întoarce lumea cu susul în jos, răsturnând nu doar raporturile dintre sexe, dar și pe acelea dintre clase și dintre toate ierarhiile care guvernează, în mod normal, viața socială. „Aici este suficient un semnal, mai scrie Goethe, pentru a anunța că fiecare poate să facă pe nebunul după cum are chef și că, exceptând loviturile de bătă și de cuțit, aproape totul este permis. Diferența dintre caste, cele de jos și cele de sus, pare pentru o clipă suprimată; toți se apropie unii de alții, toți acceptă cu dezinvoltură ceea ce li se întâmplă, în timp ce libertatea și permisivitatea sunt menținute în echilibru de buna dispoziție universală.“

În mijlocul acestui climat, vizitii se deghizează în nobili și nobilii în vizitii. Ba chiar și stareții în robă neagră, tratați de obicei cu cel mai mare respect, devin ținta ideală a proiectilelor de cretă și de argilă. Astfel, foarte repede, bieții oameni se trezesc murdăriți, din cap până-n picioare, de pete albe și cenușii. Nimeni nu poate scăpa de atacuri, și cu atât mai puțin membrii celor mai de vază familii, care se strâng la Palazzo Ruspoli, unde se declanșează asalturile cele mai perverse și bățăliile cele mai sângheroase. În același timp, marionetele Polichinelle,



apărute cu sutele, se adună în alt loc, apoi aleg un rege, îl încoronează, îi pun un sceptru în mână, îl însoțesc în sunetul muzicii și îl conduc cu surle și trâmbițe în susul străzii Corso, într-un mic car alegoric, împodobit fantezist.

Toate acestea se desfășoară într-o atmosferă de bucurie generală, chiar dacă Goethe nu ratează prilejul de a observa câteva note false: „Nu arareori, scrie el la un moment dat, se întâmplă ca încăierarea să devină serioasă și generală; și atunci este îngrozitor să vezi înverșunarea și ura personală cu care se dezlănțuie toți.“ Sau, descriind cursa de cai care se desfășoară pe Corso, el menționează incidente grave și „numeroasele tragedii care de altfel trec neobservate și cărora nimeni nu le dă importanță.“ Este latura obscură a carnavalului, combinația inextricabilă dintre sărbătoare și violență pe care se fondează potențialul său subversiv și care le lasă mai mereu participanților o îndoială latentă cu privire la adevărata natură a ceea ce s-a petrecut în realitate. Carnavalul nu este o sărbătoare ca oricare alta, ci expresia unui sentiment profund și irepresibil care mocnește sub cenușa culturii popoarelor. Nu e o întâmplare faptul că, așa cum mai notează Goethe: „nu e vorba de o celebrare oferită poporului de autorități, ci de o sărbătoare pe care poporul și-o oferă lui însuși.“

Încă din Evul Mediu, Carnavalul oferă poporului ocazia de a răsturna, în mod simbolic și pentru o perioadă de timp limitată, toate ierarhiile insituite între putere și cei dominați, între nobili și oameni de rând, între sus și jos, între rafinat și grosolan, între sacru și profan. În acest climat, nebunii devin înțelepți, regii – cerșetori, iar realitatea se confundă cu fantezia. O răsturnare simbolică, încheiată aproape întotdeauna cu alegerea unui Rege, ca substitut temporar al autorității în funcție.

Nu trebuie să ne mirăm așadar dacă frontiera dintre dimensiunea ludică și dimensiunea politică a Carnavalului a fost mereu fragilă. O atestă numeroasele episoade în timpul cărora sărbătoarea s-a transformat în revoltă, ba chiar a generat adevărate masacre, ori de câte ori oamenii din popor nu s-au mulțumit să-i destituie pe cei puternici pentru a râde de ei, ci au încercat să-i asasineze cu adevărat. Nici nu-i de mirare că această sărbătoare a fost abolită mai peste tot, inclusiv la Roma, imediat după Revoluția Franceză, de teamă să nu se producă o contagiune. În Franța, iacobinii înșiși au suprimat Carnavalul, mergând până la aplicarea pedepsei cu moartea celui care ar fi avut îndrăzneala să se deghizeze. „Este o sărbătoare bună pentru popoarele de sclavi“, va spune Marat – Revoluția a realizat, cu adevărat și o dată pentru totdeauna, răsturnarea puterii, este inutil așadar să vă mai deghizați: circulați, nu e nimic de văzut aici.

Totuși, niciodată, nicio putere n-a reușit să scape cu totul de Carnaval și de spiritul său subversiv. De-a lungul secolelor, acesta a încetat să mai străbată străzile, pentru a se regăsi în pamfletele și caricaturile din ziarele populare, ajungând să iasă la suprafață mai recent în satira *show*-urilor televizate și în invectivele trollilor<sup>1</sup> de pe Internet. Dar abia astăzi Carnavalul și-a abandonat în sfârșit locul său preferat, la periferia conștiinței omului modern, pentru a dobândi un inedit caracter central, poziționându-se ca noua paradigmă a vieții politice globale.

---

<sup>1</sup> În argoul Internetului, termenul *troll* definește o persoană (anonimă sau ascunsă în spatele unor porecle) care lansează discuții în spațiul virtual cu scopul de a agita spiritele, de a semăna discordie și confuzie, folosind un limbaj violent și jignitor. Trollii profesioniști sunt folosiți în campanii (electorale) negative, denigratoare.

La Roma, la mai bine de două secole după vizita lui Goethe, Carnavalul își recapătă drepturile. La 1 iunie 2018, un nou guvern intră în funcție. Șeful lui este „Domnul Șansă“, grădinarul. Căci, asemenea personajului interpretat de Peter Sellers în filmul *Un grădinar face carieră*, Giuseppe Conte – noul președinte al Consiliului de Miniștri – este un anonim, întotdeauna cam defazat, care, printr-o serie de coincidențe stranii, ajunge la putere. Dar, spre deosebire de grădinarul din film, a doua zi după numirea acestui profesor necunoscut și fără nicio experiență politică, principalele ziare străine încearcă să-l demaște. Astfel, ele dezvăluie că singurul document informativ disponibil despre domnul Conte, CV-ul său publicat on-line, este plin de *fake news*. Din acest moment, din toate colțurile planetei începe să plouă cu dezmințiri ale celor mai prestigioase universități din lume – New York University, Cambridge, Sorbona – care sunt citate în CV-ul grădinarului în calitate de „locuri de perfecționare“ și care țin să precizeze că politicianul italian nici n-a călcat prin sălile lor de curs.

Totuși, în ciuda acestei demascări mondiale, imperturbabilul domn Conte își continuă ascensiunea în cadrul instituțiilor italiene. Ceea ce le permite celor doi lideri politici ai Mișcării Cinci Stele și ai Ligii, adevărații oameni puternici din noul guvern, să-și realizeze obiectivul: să-și ocupe liniștiți locul pe următoarele două trepte de mai jos ale podiumului. Măcar primul, liderul Mișcării Cinci Stele, Luigi di Maio, numit vicepreședinte al Consiliului și ministru al Industriei și al Muncii, n-are probleme cu CV-ul. În vârstă de treizeci și trei de ani și fără diplomă universitară, el nu are decât o singură experiență profesională la activ înainte de a deveni deputat grație celor 189 de voturi obținute la alegerile primare online

ale Mișcării Cinci Stele: agent de securitate pe stadionul San Paolo din Napoli – „Lucram la nivel înalt – am condus multe VIP-uri la locurile lor“, declara el pentru ziarul *Corriere della Sera*. Dar asta nu-l împiedică să-și asume rapid unul din primele roluri ale noului Carnaval roman, remarcându-se prin extraordinara lui capacitate de a se contrazice în decurs de doar câteva ore și de a produce gafe și *fake news* pe bandă rulantă. De pildă, atunci când declară că guvernul italian s-a apucat să tipărească șase milioane de carduri pentru salariile cetățenilor, când, de fapt, dispoziția respectivă nu fusese încă aprobată și nici măcar prezentată în Parlament. Sau atunci când, aflat în vizită oficială în China, i se adresează liderului suprem Xi Jinping cu „Domnule Ping“.

Însă adevăratul om forte, încoronat de *Time Magazine* ca noua personalitate a Europei, este celălalt vicepreședinte, Matteo Salvini. Încă de la instalarea sa în funcție, acesta oferă spectacolul incredibil al unui ministru de Interne care scrie mesaje pe Twitter aproape în fiecare zi, pentru a răspândi frica și a incita la ură rasială. De la începutul mandatului său, mai multe zeci de „filmulețe șocante“ distribuite on-line de Salvini au ca subiect delikte sau abuzuri comise de negri sau de persoane clandestine, de la cazurile cele mai grave la evenimentele cele mai banale. „Astăzi, în toată Italia, comenta el, de pildă, în vara anului 2018, credincioșii musulmani au celebrat sărbătoarea sacrificiului, care prevede sacrificarea unui animal, tăindu-i-se gâtul. La Napoli, iedul a fost salvat în ultimul moment, dar în restul țării mii de animale au fost ucise fără milă.“

Acționând fățiș, chiar dacă ocupă o funcție în stat, „Căpitanul“, cum îl numesc partizanii săi, nu se prea sinchisește de veridicitatea faptelor pe care le avansează. El nu ezită să difuzeze o

informație falsă despre solicitanții de azil care ar fi organizat o manifestație la Vicenza pentru a putea urmări canalul de televiziune Sky. O poveste care fusese dezmințită chiar de prefectură, adică de un organ aparținând ministerului pe care Salvini îl conduce.

La prima lor apariție pe scenă, ceilalți membri ai guvernului sunt, de la primul până la ultimul, necunoscuți publicului italian. Dar nu întârzie să se remarce. Astfel, chiar în ziua instalării sale în funcție, noul ministru al Familiei declară că „familiile gay nu există“. Noul ministru al Sănătății, o femeie, răspunde, când este interviuată pe tema vaccinurilor, că ea personal este „pentru“, dar că se pot susține și opinii contrare. La rândul său, ministrul Justiției pune imediat pe ordinea de zi una din măsurile esențiale ale programului său: abolirea prescripției răspunderii penale. În țara populismului real, trebuie să fie posibil să intențezi un proces oricui, în orice moment. Și nu e o întâmplare dacă, atunci când cere Parlamentului votul de încredere pentru guvernului său, domnul Conte are un lapsus și declară că este gata să facă orice pentru a apăra „prezumpția de culpabilitate“.

După câteva zile, pentru a completa rândurile guvernului, se prezintă pe scenă alte personaje care, la rândul lor, par să fi fost selecționate pentru filmarea serialului *Monty Python*<sup>1</sup>. Noul subsecretar de stat însărcinat cu relația cu Parlamentul, Maurizio Santangelo, este un adept al „teoriei dârelor chimice“ potrivit căreia unele avioane de linie ar fi fost utilizate de anumite guverne pentru a răspândi în atmosferă agenți chimici sau biologici nocivi pentru populație. Pentru a confirma această

---

<sup>1</sup> Celebru show de comedie difuzat de televiziunea britanică BBC între anii 1969 – 1974.

teorie, el postează din când în când pe rețelele de socializare fotografii cu dăre albe pe care le consideră suspecte, însoțite de comentarii precum „La ce vă duce cu gândul cerul ăsta?”.

Cât despre subsecretarul de stat de la Interne, Carlo Sibilia, el nu este genul de om care să se lase păcălit: ideea potrivit căreia americanii au pășit pe Lună tot nu-l convinge: „Astăzi sărbătorim aniversarea aselenizării – a scris el pe Twitter. Este încă posibil ca nimeni să nu aibă curajul să spună că a fost o farsă?” Dar cel mai doct în materie de teorii ale conspirației este, fără nicio îndoială, secretarul de stat pentru Afaceri Europene, Luciano Barra Caracciolo, care, pe blogul său, *orizzonte48.blogspot.com*, critică moneda euro, compară Uniunea Europeană cu Germania nazistă și relansează teorii absurde, precum cea a Hazardului Circular, potrivit căreia niște puteri financiare obscure ar fi abolit sclavia în schimbul unei forme de opresiune mai subtile, bazată pe controlul monedei.

În aceste condiții, este greu să nu dai dreptate ziarului *Financial Times* atunci când acesta definește guvernul italian ca fiind „cel mai neconvențional și mai neexperimentat pentru a conduce o democrație a Europei Occidentale de la înființarea Comunității Europene în 1957”. Un soi de experiment psiho-politic care ar putea fi fascinant dacă de rezultatul său nu ar depinde destinul celei de-a șaptea puteri industriale mondiale și, într-o oarecare măsură, al întregii construcții europene.

Dar, dacă Italia întrece măsura, ca de obicei, întoarcerea în forță a Carnavalului depășește cu mult granițele peninsulei. Mai peste tot în Europa, ca și oriunde în altă parte, ascensiunea populismului a îmbrăcat forma unui dans îndrăcit care dă peste cap toate regulile stabilite și le transformă în contrariul lor. Defectele

liderilor populiști se transformă, în ochii alegătorilor acestora, în calități. Lipsa lor de experiență este dovada că nu fac parte din cercul corupt al elitelor, iar incompetența lor este garanția autenticității. Tensiunile pe care le produc la nivel internațional sunt ilustrarea independenței lor, iar *fake news*-urile care le jalonează propaganda reprezintă marca libertății de gândire.

În lumea lui Donald Trump, a lui Boris Johnson și a lui Jair Bolsonaro, fiecare zi aduce cu sine o gafă, o polemică, un scandal. Abia dacă ai timp să comentezi un eveniment, că acesta este deja eclipsat de un altul, într-o spirală infinită, care captează atenția publicului și saturează scena mediatică. În fața acestui spectacol, mulți observatori sunt tentați să ridice ochii spre cer și să-i dea dreptate Bardului de la Stratford-upon-Avon: „Veacul nostru-a luat-o razna!”<sup>1</sup>.

Totuși, în spatele aparențelor tumultuoase ale Carnavalului populist se ascunde munca asiduă a zeci de spin doctors<sup>2</sup>, de ideologi și, din ce în ce mai des, de oameni de știință și de experți în Big Data, fără de care liderii populiști n-ar fi ajuns niciodată la putere.

Această carte spune povestea lor.

Este povestea unui expert italian în marketing care înțelege, la începutul anilor 2000, că Internetul va revoluționa politica, dar care știe totodată că epoca nu este încă pregătită pentru un partid pur digital. Gianroberto Casaleggio va angaja așadar un comic, pe Beppe Grillo, care să devină primul avatar în carne și oase al unui partid-algoritm, Mișcarea Cinci Stele, fondat în

---

<sup>1</sup> Citat din William Shakespeare – *Hamlet* (Actul I, Scena 5, traducere de Dan Costinaș)

<sup>2</sup> Consilieri de imagine ai unor personalități politice (engl. arg. pol.)

întregime pe strângerea de date de la electori și pe satisfacerea cererilor lor, independent de orice bază ideologică. Ca și cum, în loc să fie recrutată de Donald Trump, o societate de Big Data precum Cambridge Analytica ar fi preluat direct puterea, alegându-și propriul candidat.

Este povestea lui Dominic Cummings, directorul campaniei pentru Brexit care afirmă: „Dacă vreți să faceți progrese în politică, nu folosiți experți sau specialiști în comunicare, folosiți mai degrabă fizicieni.“ Grație muncii unei echipe de oameni de știință, Cummings a putut să atragă milioane de electori nehotărâți, de existența cărora adversarii săi habar n-aveau, adresându-le mesaje potrivite, la momentul potrivit, pentru a-i face să treacă în tabăra Brexitului.

Este povestea lui Steve Bannon, omul-orchestra al populismului american care, după ce l-a condus pe Donald Trump la victorie, visează astăzi să fondeze o Internațională populistă, pentru a combate ceea ce el numește „partidul Davos“ – partidul elitelor globale.

Este povestea lui Milo Yiannopoulos, bloggerul englez grație căruia transgresiunea a schimbat tabăra. Dacă în anii 1960, gesturile de provocare ale contestatarilor vizau să zguduie morala comună și să spargă tabuurile unei societăți conservatoare, astăzi național-populiștii adoptă un stil transgresiv în sens opus: s-o rupă cu tradiția stângii și cu corectitudinea politică a devenit prima lor regulă de comunicare.

Este povestea lui Arthur Finkelstein, un homosexual evreu din New York, care a devenit cel mai eficace consilier al lui Viktor Orban, port-drapelul Europei reacționare, angajat într-o luptă crâncenă „pentru apărarea valorilor tradiționale“.



Împreună, toți acești „ingineri ai haosului“ sunt pe punctul de a reinventa o propagandă adaptată la era selfie-urilor și a rețelilor de socializare. Procedând astfel, ei transformă însăși natura jocului democratic. Acțiunea lor este traducerea politică a activității de pe Facebook și Google. Ea este, firește, populistă, căci, ca și rețelele sociale, nu suportă niciun fel de intermediere și pune pe toată lumea pe același plan, cu un singur parametru de judecată: like-urile. N-o interesează conținuturile pentru că, asemenea rețelilor sociale, ea are un singur obiectiv – ceea ce micile genii din Silicon Valley numesc „engagement“, iar în politică s-ar traduce prin „adeziune imediată“.

Dacă algoritmul rețelilor de socializare este programat să ofere utilizatorului orice conținut susceptibil de a-l atrage mai des și pentru mai mult timp pe platformă, algoritmul inginerilor haosului îi împinge să susțină orice poziție, rațională sau absurdă, realistă sau fantezistă, cu condiția ca ea să intercepteze aspirațiile și temerile – mai ales temerile – electorilor.

Pentru acești noi „doctori Strangelove“<sup>1</sup> ai politicii, jocul nu mai constă în a-i uni pe oameni în jurul celui mai mic numitor comun, ci, dimpotrivă, în a aprinde pasiunile cât mai multor grupări politice mici, pentru ca mai apoi să le unească, chiar fără știrea lor. Spre a cuceri o majoritate, ei nu vor converge spre centru, ci vor uni extremele.

Cultivând furia fiecăruia, dar fără a se preocupa de coerența ansamblului, algoritmul inginerilor haosului diluează fostele bariere ideologice și rearticulează conflictul politic pe baza unei simple opoziții între „popor“ și „elite“. În cazul Brexitului, ca și

---

<sup>1</sup> Aluzie la comedia neagră a lui Stanley Kubrick, *Dr. Strangelove sau cum am învățat să nu mă mai tem și să iubesc bomba* (1964), care satirizează Războiul Rece și armele nucleare.

în cel al lui Trump și al Italiei, succesul național-populiștilor se măsoară în capacitatea lor de a anihila distincția stânga/dreapta pentru a obține sufragiile tuturor nemulțumiților, nu doar pe cele ale extremiștilor<sup>1</sup>.

Bineînțeles, ca și rețelele sociale, noua propagandă se hrănește în principal cu emoții negative, căci acestea sunt cele care garantează cea mai largă participare – de unde și succesul *fake news*-urilor și ale teoriilor conspirației. Dar ea posedă, totodată, și o latură festivă și eliberatorie, prea adesea necunoscută de cei care pun accentul doar pe partea întunecată a Carnavalului populist. Deriziunea este dintotdeauna instrumentul cel mai eficace pentru a răsturna ierarhiile.

În timpul Carnavalului, o bună criză de răs eliberatoare îngroapă fastul puterii, regulile și pretențiile ei. Nimic nu e mai devastator pentru autoritate decât impertinentul care o transformă în obiect al ridicolului. În fața seriozității programatice a puterii, în fața plictiselii și a aroganței care emană din fiecare gest al ei, bufonul transgresiv, gen Donald Trump, sau explozia contestatară, gen „vestele galbene“, sunt ca o lovitură de bici care eliberează energiile. Tabuurile, ipocrizia și convențiile lingvistice se prăbușesc în mijlocul aclamațiilor mulțimii în delir.

În timpul Carnavalului, nu există loc pentru spectator. Fiecare participă la celebrarea furibundă a lumii întoarse cu susul în jos și nicio insultă și nicio glumă nu sunt prea vulgare dacă contribuie la demolarea ordinii dominante și la înlocuirea ei printr-o dimensiune de libertate și fraternitate. Carnavalul îi provoacă celui care ia parte la el o intensă senzație

---

<sup>1</sup> Joc de cuvinte în original între *fachés* („supărați, nemulțumiți“) și *fachos* („fasciști“).

de plenitudine și de renaștere, sentimentul că aparține unui corp colectiv care se reînnoiește. Din spectator, fiecare participant devine actor, fără nicio discriminare bazată pe venit sau pe nivelul de educație. Opinia primului trecător valorează la fel de mult ca și cea a expertului, ba chiar mai mult. Între timp, masca s-a deplasat pe Internet, unde anonimatul are ca efect dezinhibarea care, în urmă cu ceva vreme, se producea în momentul deghezării. Trolii sunt noile marionete Polichinelle, care aruncă ulei pe focul eliberator al Carnavalului populist.

În acest climat, nu există nimic mai primejdios decât să interpretezi rolul morocănosului. Acel fact-checker care subliniază greșeala cu stilou roșu, liberalul cu sprânceana ridicată care se indignează de vulgaritatea noilor barbari. „Iată de ce stânga este atât de nefericită – fiindcă n-are niciun fel de înclinație spre comedie sau spre petrecere“, spune Milo Yiannopoulos. În ochii populistului care sărbătorește, progresistul este un pedant cu degetul mic ridicat. Pragmatismul lui a devenit sinonim cu fatalismul, în timp ce Regii Carnavalului promit să dinamiteze realitatea existentă.

Viața nu este făcută numai din drepturi și îndatoriri, din cifre de respectat și din formulare de completat. Noul Carnaval nu se potrivește cu simțul comun, ci are propria sa logică, mai apropiată de cea a teatrului decât de a sălii de clasă, mai avidă de trupuri și de imagini decât de texte și idei, mai concentrată pe intensitatea narativă decât pe exactitatea faptelor. O rațiune foarte îndepărtată, desigur, de abstracțiunile carteziene, dar nu lipsită de o coerență neașteptată, în special în ceea ce privește maniera sistematică de a răsturna normele consolidate pentru a susține altele, de semn opus.

În spatele aparentei absurdități a *fake news*-urilor și a teoriilor conspirației se ascunde o logică foarte solidă. Din punctul de vedere al liderilor populiști, adevărurile alternative nu sunt un simplu instrument de propagandă. Contrar informațiilor adevărate, ele constituie un formidabil vector de coeziune. „În numeroase privințe, absurditățile sunt un instrument organizatoric mai eficace decât adevărul“, scria bloggerul dreptei alternative americane, Mencius Moldbug. „Oricine poate să creadă în adevăr, pe când să crezi în absurd este o adevărată demonstrație de loialitate. Iar cine are o uniformă are o armată.“

Asfel, liderul care integrează *fake news*-urile în construcția propriei sale viziuni despre lume se detașează de lotul comun. Nu este un birocrat pragmatic și fatalist, precum ceilalți, ci un om de acțiune care își construiește propria realitate pentru a răspunde așteptărilor discipolilor săi. În Europa, ca peste tot, minciunile sunt apreciate, căci ele sunt inserate într-o narațiune politică care captează temerile și aspirațiile unei părți crescânde a electoratului, în vreme ce faptele celor care le combat sunt inserate într-o povestire care nu mai este considerată credibilă. În practică, pentru adepții populiștilor, veridicitatea faptelor, luate una câte una, nici nu mai contează. Ceea ce este adevărat este mesajul în ansamblul său, care corespunde experienței și senzațiilor lor. Așa stând lucrurile, este inutil să aduni informații exacte și să faci rectificări dacă viziunea de ansamblu a guvernanților și a partidelor tradiționale continuă să fie percepută de un număr tot mai mare de electori ca fiind prea puțin pertinentă, în raport cu realitatea.

Pentru a combate valul populist, trebuie să începi prin a-l înțelege, nu să te limitezi la a-l condamna și nici să-l pui la zid ca